

NORGES HØYESTERETT

D O M

avsagt 4. november 2020 av Høyesterett i avdeling med

dommer Jens Edvin A. Skoghøy
dommer Aage Thor Falkanger
dommer Henrik Bull
dommer Ingvald Falch
dommer Erik Thyness

HR-2020-2126-A, (sak nr. 20-095989STR-HRET)
Anke over Borgarting lagmannsretts dom 2. juni 2020

I.
Påtalemyndigheten (statsadvokat Ingrid Vormeland Salte – til
prøve)

mot

A (advokat Aurora Lindeland Geelmuyden – til
prøve)

II.
A (advokat Aurora Lindeland Geelmuyden – til
prøve)

mot

Påtalemyndigheten (statsadvokat Ingrid Vormeland Salte – til
prøve)

S T E M M E G I V N I N G

(1) Dommer **Bull:**

Sakens spørsmål og bakgrunn

- (2) Saken gjelder kroppskrenkelse av en vekter som holdt tilbake en busspassasjer i forbindelse med billettkontroll. Hovedspørsmålet er om kroppskrenkelsen rammes av straffeloven § 286 om vold mot særskilt utsatte yrkesgrupper.
- (3) Statsadvokatene i Oslo satte 26. juni 2019 A under tiltale for overtredelse av straffeloven § 286 om vold mot særskilt utsatte yrkesgrupper og av straffeloven § 271 om kroppskrenkelse. Grunnlaget var angitt slik i tiltalen:

«Onsdag 13. februar 2019 ca. kl. 20.40 på buss 38 i ---veien i Oslo, i forbindelse med en billettkontroll der han ikke kunne fremvise gyldig billett, dyttet han billettkontrollør B, samt slo ham med flat hånd i ansiktet og/eller vred armen hans, slik at B ble påført et blødende sår i ansiktet og kløremerker på armen.»

(4) Oslo tingrett avsa 5. november 2019 dom med slik domsslutning:

«A, født 00.00.1983, dømmes for overtredelse av straffeloven § 286 og § 271, sammenholdt med straffeloven § 79 bokstav a, til fengsel i 14 – fjorten – dager.

A dømmes til å betale saksomkostninger med 2 000 – to tusen – kroner til det offentlige innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse.»

(5) A anket til Borgarting lagmannsrett over bevisbedømmelsen og lovanvendelsen under skyldspørsmålet og subsidiært over straffutmålingen. I beslutning 27. februar 2020 nektet lagmannsretten anken over bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet fremmet. Anken over lovanvendelsen og straffutmålingen ble henvist til ankebehandling, men slik at lagmannsretten skulle legge til grunn det faktum som tingretten hadde funnet bevist.

(6) Borgarting lagmannsrett behandlet ankesaken skriftlig i medhold av straffeprosessloven § 333 og avsa 2. juni 2020 dom med slik domsslutning:

«1. A, født 00.00.1983, frifinnes for overtredelse av straffeloven § 286 (tiltalens post I).

2. A, født 00.00.1983, dømmes for overtredelse av straffeloven § 271 (tiltalens post II), til å betale en bot på 5000 – femtusen – kroner, subsidiært fengsel i 10 – ti – dager.

3. Saksomkostninger ilegges ikke for noen instans.»

(7) A ble altså frifunnet for overtredelse av straffeloven § 286 om vold mot særskilt utsatte yrkesgrupper, men dømt for overtredelse av § 271 om kroppskrenkelse. Lagmannsretten mente at vekternes tilbakeholdelse av A i forbindelse med billettkontrollen ikke hadde nødvendig lovhjemmel, og at vekteren som fikk et slag i ansiktet, dermed ikke var vernet av straffeloven § 286. Lagmannsretten kom videre til at As kroppskrenkelse av vekteren

ikke skulle lates straffri etter straffeloven § 271 annet ledd. Kroppskrenkelsen var riktignok svar på en rettsstridig handling og oppfylte dermed lovens vilkår for å være gjengjeldelse av en provokasjon. Et slag med åpen hånd mot vekterens ansikt var likevel etter lagmannsrettens mening uforholdsmessig holdt opp mot vekterens maktbruk.

- (8) Påtalemyndigheten har anket til Høyesterett over lagmannsrettens rettsanvendelse både når det gjelder frifinnelsen for overtredelse av straffeloven § 286 og med hensyn til konklusjonen om at kroppskrenkelsen var svar på en rettsstridig handling slik at den i prinsippet kunne lates straffri etter straffeloven § 271 annet ledd. I begge relasjoner er det i praksis lagmannsrettens forståelse av ordet «yrkesutøvelsen» i § 286 som angripes. A har motanket over straffutmålingen – kroppskrenkelsen skulle etter hans syn ha vært gjort straffri slik straffeloven § 271 gir adgang til når det foreligger gjengjeldelse av en provokasjon.

Mitt syn på saken

Hendelsesforløpet

- (9) Før jeg går inn på de rettsspørsmålene som er anket til Høyesterett, gjengir jeg tingrettens beskrivelse av hendelsesforløpet. Som tidligere nevnt baserte lagmannsretten seg på denne beskrivelsen:

«Tiltalens to poster gjelder en hendelse onsdag 13. februar 2019 ca. kl. 20.40 på buss 38 i ---veien i Oslo. Det er ubestridt at det ble foretatt uanmeldt billettkontroll og at det oppstod et basketak mellom tiltalte og de to billettkontrollørene.

Tiltalte har forklart at han løp etter bussen og akkurat rakk den. Når han kom på bussen så han at det var kontroll. Han kjøpte likevel billett i Ruters app og nedtellingsfunksjonen startet. Billettkontrollør C ville ilegge tiltalte bot da nedtellingen ikke var fullført ved kontroll. Tiltalte forklarte at han motsatte seg dette da han mente han hadde gyldig billett.

Etter noe tid med diskusjoner ringte C politiet. Etter å ha avtalt møtested med politiet ga han telefonen til tiltalte som da oppga personalia. Når tiltalte hadde oppgitt personalia til politiet mente han selv at [han] måtte kunne forlate bussen. Han forsøkte derfor å løpe forbi vokter C og ut av bussens bakre dør. Retten har fått avspilt video som viser at C tar tak i tiltalte og holder ham igjen. Derfor oppstår det et basketak hvor også vokter B blir involvert. Videoene som ble vist for retten viser hvordan de to vokterne og tiltalte i flere omganger ender i fysiske konfrontasjoner. I en av videoene ser man klart at tiltalte slår B i ansiktet. Det er vanskelig å se ut fra bildene om han slår med flat eller med knyttet hånd. Bs hode rykker noe tilbake, noe som vitner om at tiltalte slo med en viss kraft. At B ble påført et sår i ansiktet tyder klart på at tiltalte slo med knyttet hånd, men retten finner ikke dette bevist og legger derfor til grunn at slaget ble gitt med åpen hånd.

...

Etter en samlet vurdering finner retten det bevist ut over enhver rimelig tvil at tiltalte slo B i ansiktet og at tiltalte påførte B et kloremerke på armen. Som retten kommer tilbake til under finner retten det imidlertid ikke bevist at tiltalte hadde forsett om å klore B.»

Nærmere om straffeloven § 286

- (10) Det første spørsmålet er altså om tiltaltes slag mot ansiktet til vekteren rammes av straffeloven § 286 om vold mot særskilt utsatte yrkesgrupper. Denne bestemmelsen lyder slik:
- «Den som ved vold søker å påvirke yrkesutøvelsen til en person fra en særskilt utsatt yrkesgruppe, straffes med bot eller fengsel inntil 3 år.
- Med særskilt utsatt yrkesgruppe forstås
- a) helsepersonell som yter medisinsk begrunnet helsehjelp, og brann- og redningspersonell som yter innsats i oppdrag,
  - b) personer som forestår allment tilgjengelig persontransport, som for eksempel jernbane, tunnelbane, trikk, buss, fly, drosje eller ferge, og
  - c) personer som har ansvar for opplæring i grunnskole eller videregående skole.»
- (11) I saken her er det alternativet i bokstav b, «personer som forestår allment tilgjengelig persontransport, som for eksempel ... buss», som er aktuelt.
- (12) Det følger av forarbeidene til bestemmelsen, Ot.prp. nr. 22 (2008–2009) side 147 og 436, at også personer som utfører billettkontroll, er ment å omfattes av formuleringen «forestår ... persontransport». Dette ligger etter mitt syn innenfor en naturlig forståelse av ordlyden.
- (13) Ordlyden i § 286 knytter videre beskyttelsen til selve yrkesutøvelsen uten å stille krav til formell arbeidsgiver. Det fremgår av Ot.prp. nr. 22 (2008–2009) side 146 at formålet med § 286 er å beskytte yrkesgrupper som utfører viktige samfunnsoppgaver som medfører en bred kontaktflate mot en ubestemt krets av personer, uten mulighet til å reservere seg mot kontakt med enkeltpersoner. Denne beskrivelsen passer også på billettkontrollører som er ansatt i et annet foretak enn selve transportselskapet. De må dermed være beskyttet av bestemmelsen – slik også lagmannsretten har lagt til grunn.
- (14) Lagmannsretten kom likevel til at vekteren ikke var beskyttet av § 286 da A slo ham i ansiktet. Slaget kom mens vekteren holdt A fysisk tilbake på bussen i forbindelse med billettkontrollen. Lagmannsretten mente at yrkestransportloven, som er hjemmelsgrunnlaget for slik tilbakeholdelse, bare ga innleide vektere denne retten når det skjedde i samarbeid med ansatte i transportselskapet som også var til stede. Dette vilkåret var etter lagmannsrettens mening ikke oppfylt. Siden tilbakeholdelsen dermed var rettsstridig, var vekteren ikke beskyttet av § 286, slik lagmannsretten så det.
- (15) Påtalemyndigheten har anført at dette er feil rettsanvendelse fra lagmannsrettens side.
- (16) Jeg ser først på spørsmålet om tilbakeholdelsen var rettsstridig.

Yrkestransportlovens regler om tilbakeholdelse av passasjerer

- (17) Det er yrkestransportloven § 33 som gir lovhjemmel for å holde personer fysisk tilbake i forbindelse med billettkontroll. Særlig annet ledd er relevant for saken her, og denne bestemmelsen lyder slik:
- «(2) Reisande med rutetransport som går inn under lova her, som i kontroll ikkje kan framvise gyldig billett, og som ikkje på staden betaler den tilleggsavgift som departementet har godkjend med heimel i første ledd, kan haldast tilbake av transportselskapet sine kontrollørar så lenge den reisande ikkje gjev tilstrekkelege opplysningar om namn, adresse og fødselsdato. Retten til å halde reisande tilbake gjeld òg mens dei opplysningane den reisande gjev vert stadfesta.»
- (18) Tilbakeholdsretten tilkommer altså «transportselskapet sine kontrollørar». Denne ordlyden kan også dekke kontrollører som er innleid av transportselskapet fra et utenforstående vaktsselskap, og som utfører billettkontroll på vegne av transportselskapet. Når kontrollen utføres på vegne av transportselskapet, er det naturlig å betrakte dem som transportselskapets kontrollører, uavhengig av det formelle ansettelsesforholdet.
- (19) Det som likevel fikk lagmannsretten til å komme til at vekteren i dette tilfellet ikke hadde hjemmel, er følgende uttalelse i forarbeidene til yrkestransportloven, Ot.prp. nr. 74 (2001–2002) side 35:
- «I utgangspunktet er det transportselskapa sine egne tilsette som skal gjennomføre dei kontrollane der det kan verte aktuelt å halde reisande tilbake. Av praktiske årsaker nyttar transportselskapa ofte tilsette i vaktsselskap til hjelp i kontrollar. Dette må akseptast. Det er ein føresetnad at tilsette i vaktsselskap berre kan halde reisande utan gyldig billett tilbake i samarbeid med tilsette i transportselskapet som er til stades.»
- (20) Ifølge forarbeidene har altså ansatte i vaktsselskaper bare rett til å holde en passasjer fysisk tilbake «i samarbeid med tilsette i transportselskapet som er til stades».
- (21) Denne begrensningen fremgår ikke av lovens ordlyd. Spørsmålet er om den er avgjørende for når yrkestransportloven § 33 gir tilbakeholdsrett.
- (22) Ot.prp. nr. 74 (2001–2002) bygger blant annet på et høringsforslag våren 2000 der Samferdselsdepartementet hadde foreslått en bestemmelse om tilbakeholdsrett for transportselskapene. Høringsinstansene var til dels kritiske. Justisdepartementet fremhevet betydningen av at proposisjonen i hovedtrekk avklarte nærmere blant annet hvem som skulle kunne utøve tilbakeholdsrett, jf. proposisjonen side 19. På side 20 i proposisjonen fremgår det at Politiets Fellesforbund gikk mot forslaget og blant annet pekte på at «[i]nnleigde vaktsselskap vil på si side kunne tenkjast å ønskje flest moglege pågripingar for å gjere rettferd for at dei er til stades». Norsk Kommuneforbund var uenig i at andre enn transportselskapets egne ansatte skulle kunne holde tilbake passasjerer, se proposisjonen side 21. Forbundet mente at tilbakeholdsrett bare burde utøves av personer med lang erfaring fra transportselskapene, og at kontroll fra transportselskapenes egne ansatte ville gi et langt mykere inntrykk av billettkontrollen enn «innleigd gebyr-politi».
- (23) Det er på denne bakgrunn man må forstå departementets kommentar om at ansatte i innleide vaktsselskaper bare skulle kunne utøve tilbakeholdsrett i samarbeid med

tilstedeværende ansatte i transportselskapet. Departementet forsøker her å komme kritikken noe i møte.

- (24) Også i Stortinget var spørsmålet om tilbakeholdsrett for transportselskapene omstridt. Et mindretall gikk helt mot. Flertallet støttet regjeringens forslag «med presiseringane som er framført i proposisjonen», se Innst. O. nr. 66 (2001–2002) side 5.
- (25) Aktor har pekt på strukturutviklingen i transportnæringen de siste 20 årene med oppdeling av tidligere integrerte transportselskaper i ulike selskaper med hver sin funksjon. Hun har fremholdt at dette har gjort denne begrensningen i forarbeidene lite tidsmessig. Etter min mening kan imidlertid dette ikke føre til at man ser bort fra begrensningen, særlig når det står en så klar lovgivervilje bak den. Det må da være en lovgiveroppgave å endre dette. Forarbeidene bygger for øvrig nettopp på en forutsetning om at det kan være praktisk å sette ut billettkontrollfunksjonen til et eksternt foretak.
- (26) På tross av at forarbeidsuttalelsen om begrensningen i innleide vekteres tilbakeholdsrett ikke er lett å forankre i lovens ordlyd, mener jeg etter dette at den må legges til grunn for hvordan yrkestransportloven § 33 rettelig er å forstå.
- (27) Aktor har anført at kravet i forarbeidene må kunne anses oppfylt ved at sjåføren, som var ansatt i transportselskapet, var til stede på bussen under billettkontrollen. Det er i denne forbindelse pekt på at transportselskapets – Ruter AS' – reisevilkår, inkludert regler om tilbakeholdsrett, er godkjent av Samferdselsdepartementet slik yrkestransportloven § 33 tredje ledd krever, og at departementet da på forhånd hadde fått seg forelagt en revidert billettkontrollinstruks. I denne instruksjonen stod det blant annet følgende:
- «Det forutsettes at representant fra transportselskapet er tilstede, som oftest i form av fører av transportmiddelet, på båt også øvrig mannskap.»
- (28) Ruter AS har altså ment at kravet i forarbeidene vil være oppfylt så lenge sjåføren er til stede som fører av transportmiddelet under kontrollen. Det er mulig at Samferdselsdepartementet da godkjenningen av reisevilkårene ble gitt i januar 2017, har vært av samme oppfatning. Formuleringen i lovforarbeidene om at tilbakeholdelsen skal skje «i samarbeid med» en ansatt i transportselskapet, og begrunnelsen for dette kravet slik den indirekte fremgår av de kritiske merknadene i høringsrunden, lar seg imidlertid etter min mening ikke forene med en slik forståelse. Både formuleringen og begrunnelsen tilsier at den ansatte i transportselskapet i det minste skal føre et direkte oppsyn med tilbakeholdelsen for straks å kunne gripe inn hvis vekterne går for langt. Det lar seg i praksis ikke forene med å ha ansvaret for transportmiddelet som sjåfør.
- (29) Lagmannsrettens rettsanvendelse er altså riktig når den har kommet til at vekternes tilbakeholdelse av A manglet hjemmel og dermed var urettmessig.

Kommer straffeloven § 286 til anvendelse selv om det ikke forelå rett til tilbakeholdelse etter yrkestransportloven?

- (30) Aktor har anført at vekteren i dette tilfellet likevel må være beskyttet av straffeloven § 286 og vist til rettspraksis knyttet til straffeloven 1902 § 127 om vold mot offentlig tjenestemann. Bestemmelsen ble i en viss utstrekning ansett å beskytte offentlige tjenestemenn under utførelsen av tjenestehandlinger som gikk ut over den myndighet de hadde, typisk på grunn av faktiske misforståelser av situasjonen, så lenge de i utgangspunktet hadde kompetanse til å utføre denne type tjenestehandlinger. Jeg viser til Rt-1996-654 om skudd avfyrt mot et kystvaktfartøy som forsøkte å kutte trålen på et fartøy som – viste det seg – ikke drev ulovlig fiske, og Rt-2007-632, der en togekspeditør ikke ble ansett beskyttet fordi han helt manglet den kompetansen han utøvde, slik at saken ikke kunne sammenlignes med Rt-1996-654.
- (31) I dette tilfellet står vi overfor en feil ved selve organiseringen av billettkontrollvirksomheten – det skulle ha vært en ansatt i transportselskapet til stede for å kunne samarbeide med vekterne om eventuelle tilbakeholdelser. Slik tilstedeværelse er et vilkår for at vekterne skal ha tilbakeholdsrett under billettkontrollen. Dette markerte avviket fra den kompetansen vekterne har, tilsier etter min mening at situasjonen må likestilles med det å mangle kompetanse i utgangspunktet. Situasjonen er en annen enn i de tilfellene der yrkesutøvelsen var beskyttet av straffeloven 1902 § 127, og hvor yrkesutøveren i den konkrete situasjonen hadde overskredet grensene for sin kompetanse. At vekterne selv har vært i unnskyldelig rettsvillfarelse om feilorganiseringen, kan ikke være avgjørende. De er for øvrig uansett beskyttet av straffelovens alminnelige bestemmelser om voldslovbrudd.
- (32) Jeg er derfor kommet til at straffeloven § 286 ikke beskytter vekternes yrkesutøvelse i denne situasjonen.

Straffrihet på grunn av provokasjon?

- (33) Lagmannsretten har domfelt A for overtredelse av straffeloven § 271 om kroppskrenkelse. Fordi denne kroppskrenkelsen var et svar på vekterens rettsstridige maktbruk overfor A, kommer straffeloven § 271 annet ledd til anvendelse. Ifølge denne bestemmelsen kan en kroppskrenkelse gjøres straffri blant annet når den gjengjelder en forutgående kroppskrenkelse. Dette er det imidlertid opp til rettens skjønn å avgjøre. Som lagmannsretten bemerker, beror løsningen primært på en avveining av kroppskrenkelsens grovhet sammenholdt med hvilken provokasjon som har utløst den, og i denne saken står vi ikke overfor særlig alvorlige kroppskrenkelser på noen av sidene. Lagmannsretten mente imidlertid at siden den gjengjeldende handlingen bestod i et slag i ansiktet, kunne den ikke lates helt straffri. Jeg er enig i at dette var en uforholdsmessig reaksjon på maktutøvelsen fra vekternes side.
- (34) Lagmannsretten fastsatte boten til 5 000 kroner. Også dette mener jeg er passende.

Konklusjon

- (35) Jeg er etter dette kommet til at så vel anken som motanken forkastes.
- (36) Jeg stemmer for denne

D O M :

Ankene forkastes.

- (37) Dommer **Thyness:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (38) Dommer **Falch:** Likeså.
- (39) Dommer **Falkanger:** Likeså.
- (40) Dommer **Skoghøy:** Likeså.
- (41) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

Ankene forkastes.